

FUAT PEPİNOV'UN KONUŞMASI*

Çeviren ve özetleyen: Orhan URAVELLİ

Halkımızın Ahıska'ya dönüş mücadelesinin tarihçesini, en azından başlıca dönem ve kırılma noktalarını bilmeden bugünkü sorunlarımızın kaynaklarını ve bulunduğumuz şartları anlamak zordur. Vatan mücadelesi yolundaki en önemli kilometre taşları ve bu yolda karşılaştığımız başlıca engelleri dikkate almazsak, aynı hataları ve aynı zorlukları yeniden yaşamaya mahkûmuz.

Ben burada kısaca davamızın tarihçesini anlatmak istiyorum ve kanaatimce bu süreci dört bölümde ele almalıyız. 1944-1956 arasında Orta Asya'da 12 yıllık zorunlu özel iskân ve ikamet şartlarında dönüş mücadelesi zaten mümkün değildi. Dolayısıyla dönüş davasının zorunlu ikamet uygulamasının kaldırılmasından sonra 1956'da başladığını kaydetmeliyim. Mücadelenin her aşamasında halkımızla Gürcistan arasındaki diyalog ve temasların boyut ve şartları değişiyordu. Bu bağlamda resmî düzeyde halkımızın muhatabı olan Moskova ve Tiflis'teki parti ve hükûmet yetkililerinin tavrı ve tutumu elbette önemliydi. Fakat genel olarak Sovyet devletinin hukuk ve özellikle insan hakları konusundaki uygulama ve yaklaşımları da çok önemliydi. Ne yazık ki Komünist Partisi yönetimindeki Sovyetler Birliği hukuk devleti değildi ve dönüş davamızın sonuçsuz kalmasının başlıca sebebi de buydu.

1956 SSCB YS (Parlamento) Prezidyum Kararnamesinde (Sovyet vatandaşı) Türklere eski daimî ikamet yerlerine dönüş hakkı ve sürgün sırasında bırakmış oldukları mal varlığı için tazminat hakkı tanınmamıştı. Genel mevzuat kapsamında Sovyet vatandaşlarına tanınan ikamet ve dolaşım serbestliğinden bahsedilen Kararname, aslında kendi içinde çelişkiydi ve Sovyet Anayasasına da aykırı şekilde Ahıskalılara ülkede serbest dolaşım hakkı tanınmıyordu. Bununla birlikte söz konusu Kararname ile ülkede Türk nüfus bulunduğu resmen belgelenmiş oluyordu. Bunun sakıncalarını göz önünde tutan Moskova, 1957 SSCB-YS Prezidyumu Kararnamesinde Ahıskalı Türklere hiç olmamışlar gibi, 1944'te Ahıska bölgesinden sürülmüş halkın Azerbaycanlı olduğu resmen ilan ederek onların yürürlükteki yasalar ve isteğe göre Orta Asya'dan Azerbaycan'a göç etmelerinin yolunu açmıştı. Öte yandan Ahıska'ya dönüş mücadelesi

Kırgızistan ve Azerbaycan'daki Ahıskalılar ile kısmen Özbekistan'daki halkın desteği ile gittikçe daha etkili oluyordu. Derken Ahıskalılar arasında bazı tahsilli kişiler, Gürcistan'daki milliyetçi grupların etkisi altında kalmış ve Ahıskalı Türklerin Gürcü Meskh kökenli olup sonradan Osmanlı politikalarıyla Müslümanlığa geçerek Türkleşmiş halk olduğuna ilişkin uydurma iddiayı benimsemişlerdi. Bu arada Ahıska'ya yakın olmak umuduyla birçok zorluklara rağmen Özbekistan'dan gelip 1958'de Gürcistan'ın Zugdidi, Tskhakaya, Makharadze ve diğer ilçelerine yerleşen Ahıskalı aileler, Gürcülerin baskı ve kötü muamelesi sebebiyle oraları terk ettiler. İlginçtir ki bu halkın Gürcü menşeli olduğu iddiasına rağmen Gürcistan hükûmeti Ahıskalıların geri dönüşüne engelliyordu. Böylece bu sahte tarih tezine kendilerinin de inanmadığını ortaya koyuyordu. Üstelik Gürcistan yetkilileri, topu Moskova'ya atarak dönüş izni için Tiflis'e gelenleri SSCB merkez mercilerine yönlendiriyordu.

Tiflis ve Moskova arasında yıllarca mekik dokuyan çok sayıda Ahıska heyetlerini, her iki taraf da oyalıyor ve ipe un seriyordu. Esasen Moskova ve Tiflis hiçbir zaman kesin ve net şekilde dönüş hayır demiyorlardı. Çünkü bu hususta Ahıskalıların istek ve şikâyetleri tamamen meşru idi. Mayıs 1968'de SSCB-YS Prezidyumu yeni bir Kararname kabul ederek aslında Ahıska'ya dönüş yolunu kapatmış oldu. Kararnameye göre, sürülmüş halkın Orta Asya ve Azerbaycan'da artık hayat şartlarına alışmış oldukları ve sosyoekonomik açıdan yerli topluma entegre oldukları iddia edilmekteydi. Eski daimi ikamet yerlerine, Ahıska köylerine dönmek için ise yürürlükteki nüfus kayıt düzeni kapsamında karar verileceği belirtiliyordu. Fakat Ahıska gibi sınır bölgelerinde giriş, iskân ve nüfus kaydı sadece güvenlik mercilerinin izniyle mümkündü. Ağustos 1968'de Orta Asya ve Azerbaycan'dan gelen Ahıskalılar Tiflis'te bu Kararnameyi protesto etmek üzere geniş çaplı miting yapmışlardı. Sovyet devleti tarihinde çok ender görülen böyle eylemlerden olan Tiflis gösterileri halkımızın mücadelesinde unutulmaz sayfalardan biriydi. Dönemin Gürcistan SSC İçişleri Bakanı Şevardnadze, eylemcileri yatıştırmak üzere vaadlerde bulunmuş, fakat ertesi gün

* Uzun süre DATÜB yönetiminde bulunmuş olan Fuat Pepinov'un 14 Nisan 2019'da facebook üzerinden yaptığı Rusça konuşmanın tercümesi.

30.03.2019 Ahıska kalesi. İsmail Rehimov, Fuat Pepinov ve Cavit Aliyev.

bütün polis, Ahıskalıları dağıtmış, zorla vagonlara bindirerek Tiflis'ten atmıştı. Gürcü olduğunu kabul edenleri bile Ahıska'ya almayan Gürcistan makamlarının ve Moskova'nın olumsuz tavrı, sonradan bazı aşırı eylemlere sebep oldu. Liderler, sorunun yankı bulması ve uluslararası kamuoyuna ulaşması için zoraki şekilde Moskova'daki Türkiye Büyükelçiliğine girmişlerdi. Ayrıca uluslararası kurumlara dilekçeler iletiliyor, Türkiye'ye göç istekleri dile getiriliyordu. Kısacası, Sovyet devleti Ahıska Türklerine sırtını çevirmişti ve sahip çıkmıyordu.

Fakat Perestroyka ve Glasnost politikası başlayınca Ahıska'ya dönüş davasında yeni umutlar doğmuştu ve Vatan Cemiyeti Başkanı seçilen Yusuf Serverov yeni seferberlik başlattı. Parti ve Sovyet devleti, Stalin döneminin haksızlık ve mezalimini kınayarak açıkça eleştirilere izin verince Ahıskalıların sürgünü sonucunda haklarından mahrum bırakılan halkımız için kısmen de olsa Ahıska'ya dönüş yolu açıldı. 1988'de Gürcistan SSC Bakanlar Kurulu, Moskova'nın da önerileri üzerine Ahıska da dâhil olmak üzere Gürcistan'a 7 bin Ahıskalı ailenin kabul ve iskânına dair karar aldı. Ne var ki Abhazya ve Güney Osetya'da Gürcistan'dan ayrılma hareketi ve ardından gelişen aşırı şiddet olayları üzerine Ahıskalıların kabulüyle ilgili çalışmalar, rafa kalktı ve karar unutuldu. Giderek tırmanan milliyetçilik hareketi sonucunda Gürcistan'da siyasî kriz sebebiyle Tiflis'e ordu birlikleri gönderildi. 9 Nisan

1989'da Tiflis'te Sovyet devletine karşı isyan çıktı ve ordu isyanı silahlarla bastırıldı, insanlar öldü. Bütün Gürcistan Moskova'ya karşı ayağa kalkmış, Abhazlar ve Güney Osetyalılar da Gürcistan'a karşı ayaklanmıştı. Bu kargaşa ortamında Gürcistan KP-MK 1. Sekreteri olarak atanan Gumbaridze, Ahıskalıların kabulünü gündemden çıkardı, çünkü aslında Gürcistan'da komünist rejim değil, Z. Gamsahurdiya'nın Halk Cephesi hâkimdi. O da 'Gürcistan Gürcülerindir!' sloganıyla hareket ediyordu. Haziran 1989'da Fergana faciası meydana geldi ve binlerce Ahıskalı Türk ailesi Özbekistan'ı terk edip derbeder duruma düştü, yurtsuz ve çaresiz kaldı. Ancak Gürcistan, tek bir Ahıskalı aileye bile sahip çıkmadı ve kabul etmedi. Gamsahurdiya, bütün bu Ahıskalıların dramını, Moskova'nın oyunu olarak görüyordu ve 'Türkler Türkiye'ye gitsinler!' diyordu. Moskova'da mitingler düzenleyen Ahıskalıları için Gorbaçov yönetimi fiilen herhangi bir çözüm bulamıyordu. Çünkü millî bağımsızlık hareketi başlatan Gürcistan'ı ikna etmek mümkün değildi, ayrıca Abhazya ve Güney Osetya krizleri yüzünden zaten Tiflis, Sovyetler Birliği'nden ayrılarak bağımsızlığını ilan etmişti ve Moskova'yı tanımak bile istemiyordu. Bu şartlarda Ahıska'ya dönmek hayaldi. Üstelik Gürcistan'da oturan 200 kadar Ahıskalı Türk aileyi de kovdular. SSCB 1991'de dağılırken genel durum böylesine vahimdi. Ahıskalıları artık 6 cumhuriyete dağılmışlardı. Bazıları

Türkiye'ye göç etmek için dilekçe veriyordu. Yeni bir dönem başlıyordu, Sovyet Sonrası dönem.

Sovyetler Birliği dağıldığında Ahıska Türkleri 6 yeni devlet içinde çoğu köylerde olmak üzere Çin sınırından Ukrayna'ya kadar engin coğrafyada serpilmiş durumdaydılar. Bağımsız Gürcistan, korkunç iç savaş ve Abhazy'a'dan kaçmış 250 bin kadar Gürcü sığınmacı yüzünden derin kriz içindeydi. Ülkede yıllarca elektrik bile yoktu. 'Kurtarıcı' olarak Gürcistan'a dönen Şevardnadze, ülkede istikrar ve güvenliği sağlamak için Batıdan yardımlar alsada ekonomi batmıştı. Abhazyaya ve Güney Osetya toprakları kaybedilmişti. Yusuf Serverov ve Vatan Cemiyetinin Ahıska'ya dönüş mücadelesinde artık tek muhatap Tiflis olsa da ve Şevardnadze, Ahıska Türklerinin dönüşüne yeşil ışık yaksada dönüşe karşı çıkanların tavrıyla bu mümkün olmadı. Onların genel olarak iki bahanesi vardı: 1. Gürcistan malî ve ekonomik kriz içindedir ve Abhazy'a'dan ülkeye sığınmış yaklaşık 250 bin göçmenin sorunları daha önemlidir. 2. Ahıska bölgesindeki Ermeniler Ahıska Türklerinin dönüşüne karşıdır. Türklerin oraya dönmeleri, büyük etnik çatışmalara yol açabilir. Bu arada Karabağ Savaşı sebebiyle ekonomik durumu da kötüleşen Azerbaycan'daki Ahıskalılar da ağır durumdaydılar. Birçok aile Rusya'ya taşındı. Derbederlik ve belirsizlik yıllarca devam etti.

Derken 1989'dan beri Türkiye'ye göç etmek için çalışmalar yapan ve İbrahim Mecitoğlu (Gazigil) öncülüğünde Türk makamlarına başvuran Ahıskalılarının göç yolu açıldı ve 1992'de Ahıska Türklerinin Türkiye'ye Kabulü ve İskânı Hakkında 3835 Sayılı Kanun yürürlüğe girdi. Buna göre ilk etapta 150 aile 1993'te Iğdır'a iskân edildi. Buna cevap olarak Şevardnadze 5 bin Meskh ailesinin Gürcistan'a kabul edilmesi hakkında bir Kararname imzaladı ve ayrıca Ahıskalı öğrencilerin Gürcistan'da eğitim görmesi için bazı tedbirler aldı. Böylece Gürcistan, sürülmüş olan halkın Türk olmadığını ve Meskh iddiasını resmî olarak kabul etmiş oluyordu. 1992'de Yusuf Serverov, Ankara'yı ziyaret ederek Başbakan Süleyman Demirel'le görüşmüş ve 3835 Sayılı Kanuna işaret ederek Ahıska'ya dönüş hareketiyle bunun birbirini engelleyeceğini bildirmişti. Ne var ki bu Kanun, sadece zor durumda bulunanları kapsıyordu ve zaten bütün Ahıskalılarının Türkiye'ye alınması söz konusu bile değildi. Bu Kanun 2015 yılına kadar neredeyse 22 yıl hiç uygulanmadı. Bu sebeple Ahıskalılarının Türkiye'ye kaçak göçü başladı ve göçmenler ikamet ve çalışma izni, vatandaşlık sorunları yüzünden uzun süre çok ciddi problemlerle karşılaştılar. Sağlık, eğitim dâhil, diğer sosyal mağduriyetler bugüne kadar süregelen düzensiz

göçün en önemli özelliği olarak kaldı.

Bununla birlikte Fergana faciasından sonra Özbekistan'ı terk etmek zorunda kalan Ahıskalıların Rusya'nın Krasnodar bölgesine yerleşmiş kısmı, mahallî Rus makamları ve Rus Kazakların baskı ve keyfi ayrımcılık, ırkçı muameleleri yüzünden uzun süre mağdur durumda kaldılar. Onlara oturma izni ve vatandaşlık verilmiyordu. Hatta bölgeden çıkmaları isteniyordu.

Krasnodar'daki Ahıskalılara yapılan haksızlık, Rusya devletinin de ihmalleri yüzünden uluslararası kamuoyunun gündemine girmişti. Türkiye yetkilileri pek müdahale etmeyerek halkın orada kalmasını istemesine kesin adım atmıyor ve Krasnodar'da zor durumda kalmış Ahıskalıları 3835 Sayılı Kanun kapsamına almıyordu. Bunun bir sebebi de 1999'da Avrupa Konseyine kabul edilen Gürcistan'ın, bunun karşılığında 2009 yılına kadar Ahıskalılar için hukukî zemin hazırlayarak halkın dönüşünü sağlamayı taahhüt etmesiydi. Ancak Krasnodar'dan kimsenin Gürcistan'a dönmek fikri yoktu ve ekonomisi çökmüş Gürcistan oradaki halkı ilgilendirmiyordu. Genel olarak Gürcistan Avrupa kurumları karşısında üstelediği taahhüde rağmen işi yokuşa sürüyor ve Ahıskalılardan Türk diye bahsedilmesini ve bunun resmî belgelere yansımaları da istemiyordu. Ayrıca Gürcü makamları halkın Ahıska bölgesindeki köylerine değil, Gürcistan geneline kabul ve iskân edilmesini istiyordu. Böylece Ahıska'ya dönüş hep erteleniyor, ayrıca Türkiye'ye düzensiz göç de devam ediyordu. Ayrıca Ahıskalıların oturdukları ülkeler de Gürcistan'dan bu konuda herhangi bir istek veya temennide bulunmuyorlardı. Bu şartlarda ABD'deki Bush yönetimi, Krasnodar'daki Ahıskalılara sahip çıkarak onları Amerika'ya kabul etmeyi kararlaştırdı ve buradan Amerika'ya göç başladı.

Gürcistan, 2007'de Avrupa Konseyi üyeliği bağlamında üstlendiği taahhüt kapsamında '20. yy 40'lı Yıllarında Güney Gürcistan'dan Sürülmüş Halkın Vatana Kavuşturulması Hakkında Kanun' kabul etti. Bu Kanunda Türk ve Ahıska kelimeleri geçmediği gibi, dönecek kişilerin, daha Gürcistan vatandaşı olmadan fiilen buldukları ülkelerin vatandaşlığından vazgeçmeleri şart koşuluyordu. Genelde bu Kanun, Ahıska Türklerinin haklarının iadesi ve hukuki rehabilitasyonu değil, Gürcistan devletinin keyfine kalmış bir projeyi ifade ediyordu. Dönüş için başvurular, çoğunlukla Azerbaycan'daki Ahıskalılardan geliyordu ve meselâ Kazakistan'da dönüş fikri pek destek görmüyordu. Yaklaşık 5 bin dilekçe verilmişti. Ancak 2008'de Güney Osetya'da askerî operasyon başlatan Saakaşvili yönetimi, Rusya ile ipleri kopardı ve Rusya ordu birlikleri

Gürcistan'a girdi. Bunun yanı sıra Moskova Güney Osetya ve Abhazya'yı bağımsız devletler olarak tanıdı. Ahıskalıların dönüş sorunu yine unutuldu ve Gürcistan'ı mağdur olarak gören Batı ülkeleri, Ahıskalılar konusunda Tiflis'e sadece hatırlatma yapmakla yetiniyordu. İşte bu belirsizlik ortamında 2009'da Türkiye ülkeye gelmiş bütün Ahıskalılara vatandaşlık verilmesine karar verdi.

Bu arada Dünya Ahıska Türkleri Birliği kurulması için hazırlık başlamıştı ve hedef, 9 devlete dağılmış olan Ahıskalıların sorunlarını çözmek, öncelikle de Ahıska'ya dönüş meselesiydi. 2011'de kurultayla Ankara'da kurulan DATÜB yönetiminde Kazakistan'daki Ahıskalıların ağırlığı ve Tüzükte Başkan Kassanov'a aşırı yetkiler verilmesi, kısa sürede DATÜB yönetiminde keyfi tavırlara ve başına buyruk yönetime yol açtı. DATÜB bir STK ve toplum kuruluşundan çok siyasî parti ve tek kişinin hâkim olduğu kuruluş haline geldi. DATÜB sorunlarla ilgilenmek ve kolektif kararlar almak, birlikte çalışmak yerine Ahıskalıların hepsini yönetmeye ve kendine bağlamaya çalışıyordu. Kazakistan'daki Ahıskalıların çoğu için Ahıska'ya dönüş gibi bir mesele yoktu ve bunun sonucunda DATÜB daha çok Kazakistan ve Türkiye'de gösterişli ve popülist faaliyetlere para harcamaya, gereksiz yere ehliyet-siz ve art niyetli kişileri yönetime almaya başladı. Ahıska'ya dönüş davasında öncü olan Azerbaycan'daki Ahıskalılar ve Rusya'daki Vatan Cemiyeti bu keyfi ve başına buyruk yönetimi kabullenmeyerek DATÜB ile birlikte çalışmaktan vazgeçtiler. DATÜB yönetiminin, Ahıska'ya dönüş, Avrupa kurumlarıyla işbirliği ve diyalog, Gürcistan mercileriyle görüşmeler konusunda ne tutarlı bir planı, ne hukuk ve siyaset ehliyeti yoktu. DATÜB yönetiminde kendini parti genel başkanı ve holding patronu sanan Başkan ve çevresindekilere göre, DATÜB aleyhinde eleştiri yapanlar ve konuşanlar, hatta DATÜB içinde yer almayanlar ve ona bağlı olmayanlar hepsi halk düşmanı ve hain idiler. DATÜB yönetimine kalsa, bütün aksilik ve kötülüklerin kaynağı, belirli şer cephesi ve komplocu güçlerdi. O kadar ki, Rusya'da DATÜB temsilcisi Mansur Allazov adlı şahsın haince saçmalık kokan ve hezeyanla dolu konuşması ile Gürcistanlı Salim İskandarov'un DATÜB Başkanına yönelik ağır sözleri bile belirli DATÜB düşmanları ve hainlerin işi ilan ediliyordu. Bu yetmezmiş gibi DATÜB yönetimini eleştirenlerin Rusya gizli servisleriyle işbirliği içinde oldukları yönünde çirkin ve uluslararası skandala yol açabilecek şeyler söylenmektedir.

Almatı'da, yetenek yarışması diye kızların endam gösterme çirkinliğine karşı eleştiri ve itirazlara

DATÜB Başkanının cevabı, yakışsız hakaret ve tehditler oldu. DATÜB yönetiminin yandaşları sosyal şebekelerde açıkça aşağılama ve küfür kampanyası başlattılar. Bu pervasızlık ve akla mantığa uymayan iddialarla, keyfi yönetimle Ahıskalılar arasında yersiz ve zararlı cepheleşme, didişme, seviyesiz ihtilaf ve kavgalar ortaya çıkmaktadır. DATÜB son zamanlar hep birlik diye bir nakarat tutturmuştur. Fakat ne için ve kimlerle birlik, hangi şartlarda ve hangi hedefler için birlik ve hangi hukukî zemininde birlik? Tek kişinin ardından giderek onun paralarının peşinden koşmak ve onu alkışlamak birlik değildir. Birlik, yalnız hukuk ve demokrasiyle, açıklık ve hesap vermekle, malî saydamlık ve kolektif akılla mümkündür.

Şunu da belirteyim ki, Türkiye'nin Ahıskalılara kucak açması ve sahip çıkması, bütün zorluklarına rağmen halkımızın kaderini önemli derecede değiştirmiştir. STK ve derneklerin kamuoyu oluşturmak ve halkı desteklemek çabaları ne kadar yetersiz olsa da, Türkiye'de Ahıskalıların hayatında belirgin olumlu gelişmeler söz konusudur. Son olarak bir ay önce Bursa'da Uludağ Üniversitesinde Ahıskalı Türklerle ilgili konferansa katıldım ve gayet güzel izlenimlerim oldu. Konferansta halkımızın değişik sorunları üzerine oldukça ilginç tebliğler sunuldu ve dikkate değer konuşmalar yapıldı. Ahıskalı Türkler konusunda Türkiye'de yapılan araştırmaların giderek derinleştiğini ve konuya ilginin arttığını görmek beni çok mutlu ediyor.

Çevirenin Notu: *Fuad Pepinov'un bu konuşmasını dinleyerek çevirdim ve metni olmadığından, ayrıca irticalen yapıldığı için bir bütünlük ve kronoloji sağlamaya çalıştım. Kendisinden tercüme için uygun bir metin yazmasını birkaç kez rica etsem de bilemediğim sebeplerle yazı yazamayacağını söylemişti. Canlı yayında konuşurken elbette işin rengi değişiyor ve belirli sorularla konuşmaya yön veren taraf da olmadığı için genelde tekrarları, somut olmayan, belirsiz ve yarıda kalan cümleleri okurların ve konuşmacının affına sığınarak atlardım. Fuad Bey, tarih araştırmacı olmadığı gibi birçok hususta kendi şahsi bakış açısını ortaya koyduğunu da belirtmek gerekir. Ahıskalı Türkler sorununun birçok boyutu var ve herkes her konuda uzman olamayacağı gibi gerekli seviyede ve makul hacimde bilgiye de sahip olamaz. Uzun süredir Vatan Cemiyeti Başkan Yardımcılığını yapan F. Pepinov'un anlattıkları, esasen bilinen ve araştırmacıların ele aldıkları konulardır, ancak onun, tablonun tamamına bakışı dikkat çekmektedir. Görüldüğü kadarıyla Rusya'da Ahıska Türkleri ile ilgili seviyeli yayın yoktur ve halkı bilgilendirme çalışmaları da yapılamamaktadır.*